

УДК 331.101.27

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.195.136-142>**Пасєка С.Р.**

доктор економічних наук

Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького

Pasieka Stanislava

Dr. of Econ. Sc.

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

<https://orcid.org/0000-0002-3017-0700>**Кочума І.Ю.**

кандидат економічних наук

Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького

Kochuma Inna

PhD in Economics

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

<https://orcid.org/0000-0002-4416-3333>

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРИКАРПАТТЯ ЯК ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНУ: ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті, на основі аналізу різних підходів до розуміння соціально-трудового потенціалу, запропоновано власне визначення категорії, з урахуванням соціальних, культурних та освітніх характеристик, які впливають на його продуктивність. Запропоновано компонентну структуру соціально-трудового потенціалу, визначено сутність його інноваційної складової та обґрунтовано її значення для розвитку туристичного регіону, на прикладі Прикарпаття.

Для характеристики інноваційної складової соціально-трудового потенціалу Прикарпатського регіону виділено види діяльності, які в сукупності, її формують. На основі аналізу структури та динаміки сфери інтелектуальних послуг в Прикарпатському регіоні визначено основні проблеми формування інноваційної складової соціально-трудового потенціалу та запропоновано основні пріоритети його формування та ефективного використання в умовах війни та повоєнного відновлення країни.

Ключові слова: соціально-трудова потенціал, інновації, інноваційний розвиток, інноваційна складова соціально-трудового потенціалу, інноваційні пріоритети, економіка знань, туризм, туристичний регіон, інформаційне суспільство.

INNOVATIVE COMPONENT OF THE SOCIAL AND LABOR POTENTIAL OF THE CARPATHIAN REGION AS A TOURIST REGION: PRIORITIES AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT

Based on an analysis of various approaches to understanding labor potential, this article presents a unique definition of socio-labor potential. It is conceptualized as a combination of the capabilities, resources, and characteristics of the economically active population that enable their participation in labor activities, the creation of material and intangible goods, and contributions to socio-economic development. The article proposes a component-based structure of socio-labor potential, with a particular emphasis on its innovative dimension. This dimension is defined as the population's readiness and ability to adapt to change, adopt new technologies, apply modern work approaches, and actively engage in digital transformation. Its significance for the development of tourism regions is illustrated using the Prykarpattia region of Ukraine as a case study.

To detail the innovative dimension of socio-labor potential in the Prykarpattia region, specific types of activities contributing to the generation and application of innovative resources, opportunities, knowledge, and technologies were identified. These activities, which enhance the efficiency and development of human resources, include professional, scientific, and technical work, education, information services, and telecommunications. Collectively, they are categorized as the intellectual services sector, which plays a key role in shaping the innovative component of socio-labor potential. Innovations related to labor organization, professional training, human resource management, and the

integration of digital and environmentally oriented technologies into labor practices are highlighted as pivotal in boosting productivity.

An analysis of the structure and employment trends within the intellectual services sector has revealed key trends and challenges in Prykarpattia's innovative development. The article identifies strategic priorities for the formation and effective utilization of the innovative component of socio-labor potential. These priorities encompass advancements in technological, socio-cultural, educational-professional, institutional, and human resource management innovations. They are framed within the context of addressing the challenges of wartime and supporting Ukraine's post-war recovery, emphasizing the potential for sustainable and transformative regional growth.

Keywords : social and labor potential, innovations, innovative development, innovative component of social and labor potential, innovation priorities, knowledge economy, tourism, tourist region, information society.

JEL Classification: O15, O33, O38, Z32, D83

Постановка проблеми. Війна та її втрати, яких знає українська економіка вимагають пошуку нових, інноваційних джерел її відновлення і забезпечення глобальної конкурентоспроможності. Постає потреба кардинальної перебудови її структури, як галузевої, так і територіальної, пошук нових джерел економічного розвитку регіонів, зміни ставлення до соціально-економічного фактору виробництва, насамперед, до такої його важливої складової, як здатність до інновацій. В умовах інформаційного суспільства, саме здатність генерувати нові ідеї та впроваджувати їх у життя є запорукою успіху будь якого бізнесу, а увага до розвитку соціально-трудового потенціалу та розвиток перспективних галузей на новій технологічній основі – умовою якісно нового рівня розвитку регіону, у тому числі туристичного, прикладом якого є, зокрема, Прикарпаття.

В нинішніх умовах ця територія може стати осередком економічного та соціального відродження України, а туризм — потужним драйвером регіонального розвитку. Важко переоцінити туристичної галузі в сучасних умовах. Вона не лише сприяє створенню нових робочих місць, але й підтримує розвиток малого та середнього бізнесу, сприяє залученню інвестицій. Це потребує не лише модернізації туристичної інфраструктури, а й підвищення якості людського капіталу, його здатності до адаптації, створення та впровадження інновацій.

Формування та ефективне використання інноваційної складової соціально-трудового потенціалу допоможе Прикарпаттю не лише підвищити продуктивність праці, стати конкурентоспроможним на міжнародному туристичному ринку, але й сприятиме реалізації принципів сталого розвитку в туризмі, який значною мірою орієнтований на використання природних ресурсів регіону. Інноваційні підходи сприятимуть мінімізації негативного впливу туризму на довкілля, що особливо актуально у контексті екологічних наслідків війни в Україні. Розвиток інноваційної складової соціально-трудового потенціалу регіону відповідає також загальнодержавним пріоритетам, що зумовлює необхідність його дослідження та розробки і загальнодержавної та регіональної стратегій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Огляд вітчизняних наукових джерел свідчить, що упродовж останніх років провідні українські науковці, зокрема О.Гришнова, Е. Лібанова, І.Петрова, У.Садова, Л.Семів, М.Семикіна, Л.Шаульська відмічають кризову ситуацію у стані соціально-трудового потенціалу

України, а також диспропорції та розбалансованість його розвитку у переважній більшості регіонів. Однак, слід відмітити, відсутність чіткої концептуальної бази у вітчизняних наукових дослідженнях для формування і реалізації інноваційної складової соціально-трудового потенціалу в туристичних регіонах, зокрема Прикарпаття, яка б враховувала виклики воєнного часу, необхідність післявоєнного відновлення та адаптації до сучасних тенденцій розвитку економіки знань.

Метою статті є аналіз ключових факторів та викликів формування інноваційної складової соціально-трудового потенціалу Прикарпатського регіону в контексті розвитку туристичної галузі, визначення стратегічних пріоритетів для його примноження та ефективного використання, в контексті викликів воєнного часу та післявоєнного відновлення України.

Виклад основних результатів дослідження. Слід зазначити, що незважаючи на численні наукові напрацювання в царині дослідження трудових відносин, наразі відсутнє усталене трактування категорії «соціально-трудовий потенціал», насамперед, в контексті туристичного регіону. В основному, вона використовується для позначення специфічних характеристик зайнятих у виробництві, які можуть бути використані в процесі праці, науковці послуговуються поняттям «трудовий потенціал». Так, М. В. Семикіна визначає його як «інтегральну сукупність властивостей і можливостей працівників підприємств і організацій регіону продуктивно реалізовувати і розвивати свої здібності, знання, досвід та професіоналізм з метою створення конкурентоспроможної продукції» [1, с.22]. Т. І. Олійник під трудовим потенціалом розуміє «здатність конкретної кількості працівників при даній продуктивній силі праці та суспільно нормальній інтенсивності виробляти певну кількість споживчих вартостей для досягнення певного результату [2].

На нашу думку, такий підхід є дещо звужений, адже він охоплює лише ті ресурси праці, які вже задіяні у виробництві. У зв'язку з цим, більш вичерпним вбачається підхід О. Гришної, яка визначає трудовий потенціал як «ресурси праці, які визначають сукупність можливостей населення до активної трудової, підприємницької, інноваційної діяльності в комплексі з умовами та якістю їх використання у сфері праці» [3, с. 7].

Д. Терешенко розглядає трудовий потенціал в контексті якісних характеристик трудових ресурсів, включаючи до нього «систему соціально-економічних складників трудової сфери суспільства (демографічний,

медичний, освітньо-професійний, економічний, мотиваційний)» [4]. Однак, при цьому не враховуються соціальні, культурні, освітні та інші характеристики економічно активного населення регіону, що визначають його продуктивність.

У зв'язку з цим, більш всеохоплюючою є категорія соціально-трудового потенціалу. Її можна визначити як сукупність можливостей, ресурсів і характеристик економічно активного населення, які забезпечують його здатність брати участь у трудовій діяльності,

створювати матеріальні й нематеріальні блага та сприяти соціально-економічному розвитку. Це поняття об'єднує різні аспекти трудового ресурсу, враховує не лише кількість і якість робочої сили, але і її соціальні, культурні та освітні особливості. На відміну від індивідуального трудового потенціалу, соціально-трудо-вий потенціал слід розглядати на макро- та на мезо- рівнях.

Основні складові соціально-трудового потенціалу регіону представлено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Складові соціально-трудового потенціалу регіону та їх характеристики

Складова	Характеристика,
Демографічна компонента	чисельність економічно активного населення, розподіл населення за віком, статтю;
Освітня компонента	рівень базової та професійної освіти; наявність навичок і компетенцій, необхідних для сучасного ринку праці;
Економічна компонента	рівень зайнятості та безробіття; структура галузевої зайнятості, економічна мобільність;
Соціальна компонента	мотивація до праці; рівень соціальної активності; умови праці; рівень доходів і соціального забезпечення;
Культурна компонента	традиції трудової етики, культурні цінності, які впливають на продуктивність праці;
Здоров'я та психоемоційна компонента	фізичний і психологічний стан населення; рівень громадського здоров'я; стійкість до стресових факторів;
Інноваційна компонента	готовність і здатність населення адаптуватися до змін, впроваджувати нові технології та використовувати сучасні підходи до роботи, брати участь у цифровій трансформації.

Джерело: складено авторами

Соціально-трудо-вий потенціал регіону є важливим чинником реалізації інших складових економічного потенціалу. Під час воєнного стану це особливо актуально, у зв'язку з важкими втратами, яких зазнала вітчизняна соціально-трудова сфера через окупацію частини території нашої країни, значні людські жертви, міграційні процеси. Це зумовлює все більше значення західних регіонів України в забезпеченні її соціально-економічного розвитку в умовах війни, більшість яких володіють потужним туристичним потенціалом.

До їх числа належить Прикарпаття, яке знаходиться на території трьох областей: Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької. Його мальовнича природа, гори, численні ріки та водоспади, унікальне біорізноманіття, тисячі об'єктів культурної спадщини завжди приваблювали туристів, у тому числі, з-за кордону. Цьому сприяла також територіальна близькість до інших країн, наявність розвинутої туристичної та транспортної інфраструктури.

Особливо роль Прикарпаття, як туристичного регіону, зросла після повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Це пояснюється декількома чинниками. З одного боку, цьому сприяє віддаленість від зони бойових дій, що робить його відносно безпечним. З іншого - обмеження, встановлені для частини українців щодо виїзду за кордон, падіння реальних доходів більшості населення та девальвація гривні сприяли збільшенню попиту на внутрішній туризм. При цьому зросли туристичні потоки до Прикарпаття, а отже збільшилась потреба в максимально ефективному використанні його туристичного потенціалу, насамперед соціально-

трудового. З огляду на вичерпання екстенсивних факторів його зростання (демографічні проблеми, у тому числі зумовлені війною, погіршення фізичного і психологічного стану тощо) значно зростає значення його інноваційної складової, що потребує цілеспрямованих зусиль з її розвитку та ефективного використання.

Слід зазначити, що в цілому належність до туристичного регіону зумовлює ряд специфічних рис його соціально-трудо-вого потенціалу. Насамперед, - вищий, ніж в середньому по Україні, рівень залученості місцевого населення до обслуговування туристів та тенденція до її збільшення (рис. 1). Особливо це притаманне Івано-Франківській області - 5,7% від загального числа зайнятих у 2023 р. (проти 3 % в Україні). Загалом же в Прикарпатському регіоні сконцентровано 18,6% усіх зайнятих у вітчизняній туристичній індустрії [5].

Значного розвитку на Прикарпатті набув культурно-історичний туризм, який базується на традиціях регіону, який має значимий історичний потенціал, є дуже різноманітним в етнокультурному плані. Тут знаходяться такі древні та важливі для історії України міста як Галич, Коломия, Косів, Снятин, Тисмениця, Тлумач, скельні монастирі, унікальні осередки самобутніх етносів (бойків, гуцулів, лемків), які зберегли свої етнічні особливості і культуру, що накладає неповторний відбиток на культурну складову соціально-трудо-вого потенціалу регіону. Також слід відзначити переважну орієнтацію його туристичної галузі на використання природних ресурсів та екологічно орієнтованих технологій, що, в свою чергу, впливає на структуру попиту на робочу силу та її якісні характеристики.

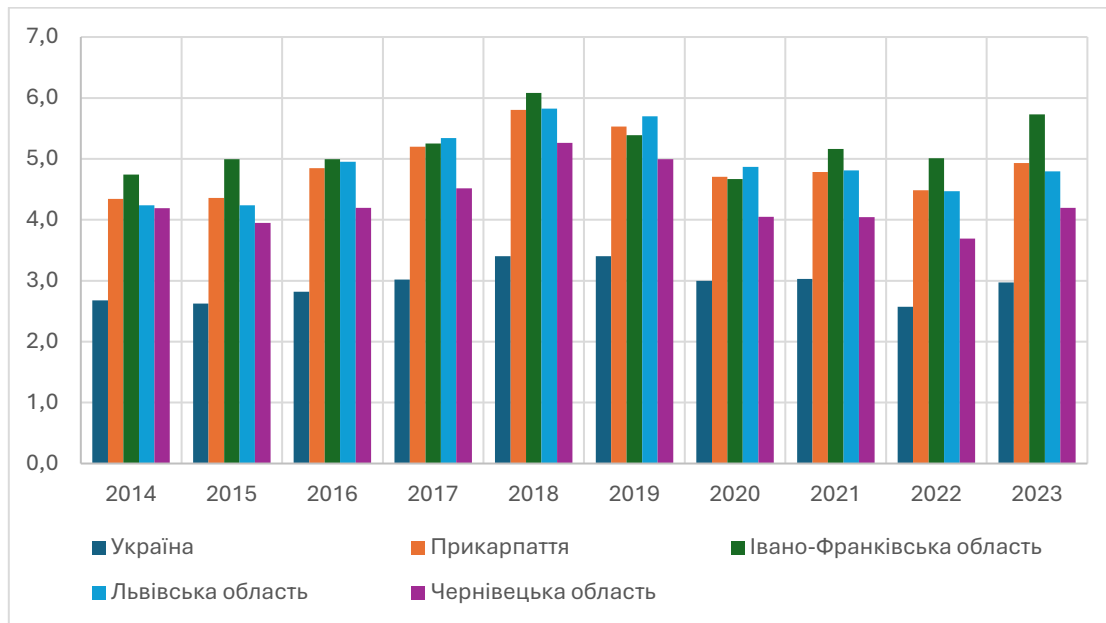

Рис. 1. Частка зайнятих в туристичній сфері в загальній їх кількості (%)

Джерело: складено авторами на основі [5].

Аналіз інноваційної складової соціально-трудового потенціалу регіону, ми пропонуємо здійснювати на основі показників зайнятості в тих сферах діяльності, що беруть участь в створенні і реалізації інноваційних ресурсів, можливостей, знань і технологій, які сприяють підвищенню ефективності використання людських ресурсів та їх розвитку. До них належать такі види діяльності (згідно КВЕД): професійна, наукова та технічна діяльність, освіта, інформація та телекомунікації. Ці сектори ми умовно назвали «сфера інтелектуальних послуг». Логічно припустити, що вона бере участь у формуванні інноваційної складової соціально-трудового потенціалу, а інновації, що стосуються, зокрема, організації праці, професійної підготовки, управління людськими ресурсами, а також впровадження цифрових та екологічно орієнтованих технологій у трудову діяльність робить соціально-трудовий потенціал регіону більш адаптивним, продуктивним і конкурентоспроможним у сучасному економічному середовищі.

Це справляє позитивний вплив і на розвиток туристичної галузі. Новації стосуються, зокрема, більш ефективного використання природних та культурних багатств регіону. Стрімко розвиваються нові форми туризму екуменічний, пригодницький, еко- та ретрит-туризм. На основі локальних традицій, ремесел, традицій з'являються нові формати туристичних продуктів, будується сучасна туристична інфраструктура, у тому числі, на принципах інноваційності. Туристичний бізнес регіону все ширше використовує цифрові платформи для бронювання, Smart-технології (додатки, віртуальні гіді, доповнену реальність, штучний інтелект тощо).

Однак, незважаючи, на позитивні зрушення протягом останніх 9-ти років, частка зайнятих у сфері надання інтелектуальних послуг (10,3%) є дещо нижчою від середнього значення по Україні (10,6 %, у 2023 р.). При цьому в сфері інформації і телекомунікацій регіону зайнято 6,1 % від кількості зайнятих, і вона є

найбільш динамічною (за досліджуваний період показник зріс на 94 %). Однак, слід відмітити нерівномірний розподіл зайнятості в сфері інтелектуальних послуг в регіоні. 73,6% зайнятих в ній – знаходяться в Львівській області. Тоді як в Івано-Франківській - 17,3 %, в Чернівецькій - 9,1 % від загальної кількості зайнятих в сфері інтелектуальних послуг Прикарпаття [5] (рис. 2).

Аналіз показників зайнятості в сфері інтелектуальних послуг свідчить про те, що вона чутлива до криз (рис. 3). При цьому, на відміну від випереджаючого, порівняно з її падінням в середньому по країні, у 2014 році, у 2022 р. вона виявила більшу стійкість, порівняно з загальнонаціональними тенденціями. У 2023 р. вона продемонструвала швидші темпи відновлення. Зростання частки зайнятих в сфері інтелектуальних послуг на території Прикарпаття склало 8,9%, тоді як в Україні - лише 4,6 % [5], що, на нашу думку стало наслідком релокацій бізнесу у західні області після початку повномасштабного вторгнення російської федерації. Це створило нові стимули для її розвитку в регіоні.

Соціально-криза, яку переживає зараз Україна, з одного боку, стримує поступальний розвиток як регіону, так і інноваційної складової його соціально-трудового потенціалу. Разом з тим, створюючи можливості для розвитку туристичної галузі, в умовах війни, змушує приймати нестандартні рішення, впроваджувати інновації, що потребує відповідних напрацювань, навичок і стимулів. В цьому сенсі важко переоцінити значення науки та освіти.

Слід зазначити, що у регіоні, чимало закладів освіти, у тому числі тих, що готує фахівців туристичної сфери, сфери інтелектуальних послуг. Дуже важливо, в цьому контексті, переорієнтація освітніх програм на інновації, у тому числі тих, що реалізуються в системах післядипломної та неформальної освіти, а також стимулювання прикладних наукових досліджень (частка яких в регіоні впала після 2022 р. 7%, порівняно з 2020

р., до 38,3 %) [5]. Отже, розвиток інноваційної складової соціально-трудового потенціалу має бути, насамперед, знаннеорієнтованим. Як зазначається в національній доповіді «Збереження і розвиток України в умовах війни та миру»: «У сучасній Україні в умовах як війни,

так і повоєнного відновлення надзвичайно важливим стає динамізм переходу інноваційних рішень з рівня фундаментальної академічної науки і культури загалом на прикладний рівень» [6].

Рис. 2. Частка зайнятих в сфері інтелектуальних послуг та її складових Прикарпаття в загальній кількості зайнятих в регіоні (%)
Джерело: складено авторами на основі [5]

Рис. 3. Темп приросту частки зайнятих в сфері інтелектуальних послуг (%)
Джерело: складено авторами на основі [5]

Розвиток інноваційності соціально-трудового потенціалу регіону, з одного боку, впливатиме на сферу соціально-трудових відносин, сприяючи покращенню умов праці та створенні умов для людського розвитку, а з іншого – сприятиме більш ефективному його використанню, що є необхідною умовою конкурентоспроможності бізнесу, у тому числі, туристичного [7].

Формування та ефективне використання інноваційної складової соціально-трудового потенціалу Прикарпаття, як туристичного регіону, лежить в площині реалізації основних пріоритетів (рис. 4.). Насамперед, він може бути здійснений на основі використання

інноваційних технологій, у тому числі, цифрових, інноваційних систем управління та обслуговування та інновацій в управлінні персоналом. Соціальні та культурні інновації, наприклад, програми корпоративної соціальної відповідальності, сприятимуть покращенню умов праці, посиленню соціальної згуртованості і мотивації до праці (як і інновації в управлінні персоналом). Дуже важливі інвестиції у високотехнологічні сфери. Адже, як показують дослідження, продуктивність праці в сфері інформації та телекомунікацій є однією з найвищих (734,7 тис. грн на 1 працівника, у 2020 р.) [8].

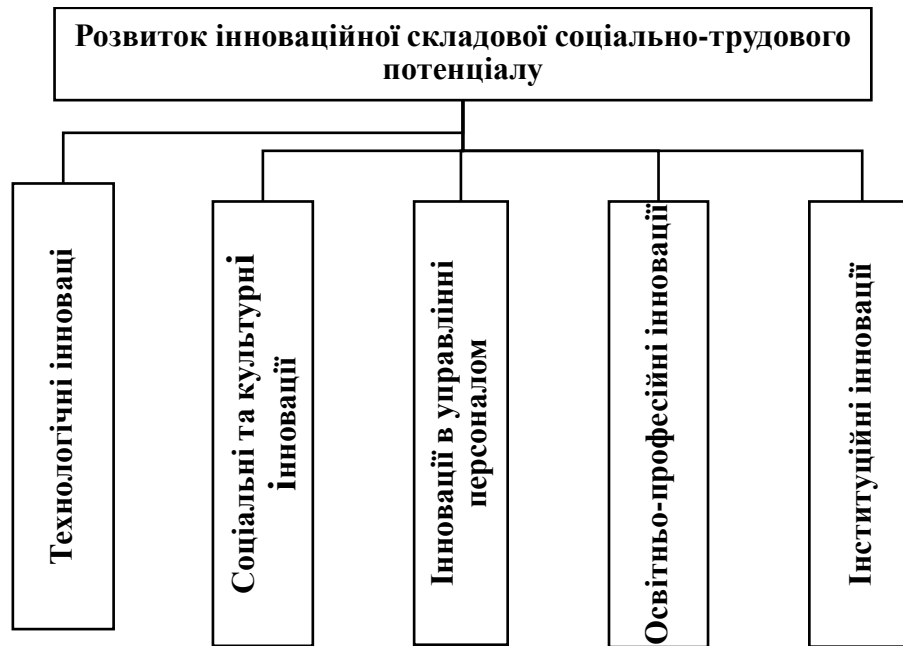

Рис. 4. Основні пріоритети формування та ефективного використання інноваційної складової соціально-трудового потенціалу регіону
Джерело: складено авторами

Слід зазначити, що реалізація цих завдань неможлива без інституційних інновацій, які мають здійснюватися на основі формування інноваційних кластерів в регіоні, які б об'єднали освітні, наукові та виробничі установи для підвищення інноваційної складової його соціально-трудового потенціалу.

Висновки. Соціально-трудовий потенціал, як інтегральна категорія, поєднує широкий спектр характеристик і властивостей трудових ресурсів, включаючи соціальні, культурні, освітні, економічні та інноваційні аспекти, які визначають здатність населення до продуктивної праці. Вона охоплює не лише кількісні показники, такі як чисельність і структура зайнятості, але й якісні характеристики – рівень освіти, здоров'я, мотивацію, професійні навички та здатність до адаптації в умовах змін. Унікальність соціально-трудового потенціалу туристичних регіонів, таких як Прикарпаття, полягає у його здатності стимулювати регіональний розвиток, створювати умови для залучення інвестицій та сприяти ефективному використанню природних і культурних ресурсів. Значення інноваційної складової соціально-трудового потенціалу стрімко зростає в умовах сучасних викликів, зокрема війни, яка спричинила

суттєві соціально-економічні зміни. Впровадження інноваційних підходів до управління людськими ресурсами, освіти, професійної підготовки та організації праці є ключовим фактором для забезпечення адаптивності та конкурентоспроможності регіону.

Попри позитивні тенденції, нерівномірність зайнятості у сфері інтелектуальних послуг залишається викликом, що стримує реалізацію потенціалу регіону. Частка зайнятих у сфері інноваційної діяльності, зокрема у таких секторах, як інформаційні технології, науково-дослідна діяльність та освіта, залишається нижчою за середній рівень по країні. Це зумовлює необхідність системних змін, орієнтованих на створення освітніх програм, спрямованих на розвиток інноваційних компетенцій, та активізацію прикладних наукових досліджень. Зокрема, важливо розвивати співпрацю між закладами освіти, науковими установами та бізнесом шляхом формування інноваційних кластерів, які дозволять інтегрувати зусилля різних секторів для розвитку людського капіталу.

Вирішальне значення для підвищення ефективності праці та забезпечення стійкого розвитку Прикарпаття має інтеграція цифрових, соціальних, культурних,

освітніх та управлінських новацій у формування соціально-трудового потенціалу. Особливо це важливо в умовах післявоєнної відбудови країни, коли туристична галузь може стати одним із ключових драйверів економічного відновлення.

Розробка регіональної стратегії формування і використання соціально-трудового потенціалу потребує

подальших досліджень ефективності впроваджених інноваційних програм, механізмів підвищення залученості соціально-трудового потенціалу регіону до інновацій, їх значення в контексті створення нових робочих місць у сфері туризму та розробки інструментів фінансування інноваційних проектів для малого та середнього бізнесу у сфері туризму.

Список використаних джерел:

1. Трудовий потенціал Кіровоградської області: стан та перспективи розвитку: колективна монографія / за ред. М.В. Семикіної. Кіровоград: ВАТ «Кіровоградське видавництво», 2008. 304 с.
2. Олійник Т.І. (2008). Формування й ефективне використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств. Харків: Магда Ltd, 372 с.
3. Трудовий потенціал України: оцінка стану, ефективність використання, стратегічні напрями розвитку: монографія / ред. О.А. Грішнєвої. Черкаси: Маклаут, 2011. 360 с.
4. Терещенко Д.А. (2019). Трудовий потенціал регіонів: сучасний стан і тенденції розвитку. Теорія та практика державного управління, № 2 (65). С. 208-221. URL: <http://surl.li/swoygz>
5. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Збереження і розвиток України в умовах війни та миру: національна доповідь / ред. кол.: С.І. Пирожков, Н.В. Хамітов, Є.І. Головаха та ін.; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2024. 220 с. URL <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2024/04/24071611302645-8677.pdf>
7. Пасєка С.Р. (2012). Інноваційний розвиток соціально-трудового потенціалу: аналіз, тенденції, перспективи. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Кіровоград : КНТУ, Вип. 22. Ч. 1. С. 289-296. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/16394c3d-c287-436e-8ce8-f2317567ca22/content>
8. Cheremisina S., Rossokha V., Petrychenko O., Fedoryshyna L., & Dobrianska N. (2022). The Cost of Formation and Problems of Effective Rtalization of Labor Potential in Ukraine. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, № 2. С. 159-165.

References:

1. Semykina M.V. (Eds.). (2008). *Trudovyi potentsial Kirovohradskoi oblasti: stan ta perspektyvy rozvytku* [Labour potential of the Kirovohrad region: state and development prospects]. Kirovohrad: VAT "Kirovohradske vydavnytstvo", 304 p. [in Ukrainian].
2. Oliinyk, T.I. (2008). *Formuvannia y efektyvne vykorystannia trudovoho potentsialu silskohospodarskykh pidpriemstv* [Formation and effective use of labour potential in agricultural enterprises]. Kharkiv: Magda Ltd. 372 p. [in Ukrainian].
3. Hrishnovoi O.A. (Eds.). (2011). *Trudovyi potentsial Ukrainy: otsinka stanu, efektyvnist vykorystannia, stratehichni napriamy rozvytku* [Labour potential of Ukraine: state assessment, efficiency of use, strategic directions of development]. Cherkasy: Maklout, 360 p. [in Ukrainian].
4. Tereshchenko, D. A. (2019). *Trudovyi potentsial rehioniv: suchasnyi stan i tendentsii rozvytku* [Labour potential of regions: current state and development trends]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, 2(65), 208–221. Retrieved from <http://surl.li/swoygz> [in Ukrainian].
5. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Ofitsiyni sait* [State Statistics Service of Ukraine. Official website]. (n.d.). (n.d.). Retrieved from: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. [in Ukrainian].
6. Pirozhkov S.I., Khamitov N.V., Holovakha E.I. (Ed.) (2024). *Zberezhennia i rozvytok Ukrainy v umovakh viiny ta myru: natsionalna dopovid* [Preservation and development of Ukraine in conditions of war and peace: national report]. *Instytut derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy*. Kyiv, 220 p. Retrieved from: <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2024/04/24071611302645-8677.pdf> [in Ukrainian].
7. Paseka, S.R. (2012). *Innovatsiyni rozvytok sotsialno-trudovoho potentsialu: analiz, tendentsii, perspektyvy* [Innovative development of socio-labour potential: analysis, trends, prospects]. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu*, No. 22(1). Pp. 289-296. Retrieved from: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/16394c3d-c287-436e-8ce8-f2317567ca22/content> [in Ukrainian].
8. Cheremisina, S., Rossokha, V., Petrychenko, O., Fedoryshyna, L., & Dobrianska, N. (2022). The cost of formation and problems of effective realization of labor potential in Ukraine. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, No. 2. Pp. 159-165. Retrieved from: <http://surl.li/swoygz>. [in English]